

สามง่าม : เขตติดต่อเมืองกำแพงเพชร และพิษณุโลก

“สามง่าม” เป็นทั้งชื่อตำบลและชื่ออำเภอของจังหวัดพิจิตร มีที่ว่าการอำเภอตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลสามง่าม ริมฝั่งแม่น้ำยมฟากตะวันออก และอยู่ทางทิศตะวันตกของตัวจังหวัดพิจิตร มีถนนจากตัวจังหวัดพิจิตรถึงที่ว่าการอำเภอสามง่าม ระยะทาง ๑๖ กิโลเมตร

ที่มาของชื่อสามง่าม ก็เพราะท้องที่ตำบลสามง่ามนี้มีคลองมาบรรจบแม่น้ำยมมองดูเป็นรูป ๓ แฉก หรือ ๓ ง่าม จึงเรียกชื่อตำบลสามง่าม จนกระทั่งเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๑ ทางราชการได้ยกฐานะตำบลสามง่ามขึ้นเป็นอำเภอสามง่าม ซึ่งเดิมตำบลสามง่ามขึ้นกับอำเภอเมืองพิจิตร ในตอนแรกอำเภอสามง่ามแบ่งการปกครองออกเป็น ๔ ตำบล คือตำบลสามง่าม รั้งนก กำแพงดิน และเนินปอ แต่ปัจจุบันมีการปกครองแบ่งออกเป็น ๖ ตำบล คือมีตำบลหนองหลุม และตำบลบ้านนา เพิ่มขึ้นอีก ๒ ตำบล โดยแบ่งแยกอาณาเขตของตำบลกำแพงดิน และตำบลสามง่ามมาเป็นตำบลหนองหลุม และแบ่งแยกตำบลสามง่ามมาเป็นตำบลบ้านนา และมีหมู่บ้านทั้งหมดรวม ๗๓ หมู่บ้านด้วยกัน

วัดที่น่าสนใจในท้องที่อำเภอสามง่าม

วัดในท้องที่อำเภอสามง่ามมีทั้งวัดร้างและไม่ใช่วัดร้าง ซึ่งล้วนเป็นวัดที่น่าสนใจ เช่น วัดสามง่าม วัดกุยโบสถ์หรือวัดปทุมรัตนาราม วัดวังแดง และวัดดงตะขบ นอกจากนี้ยังมีวัดร้างที่ไม่ทราบชื่ออีกด้วย จะได้กล่าวถึงวัดเหล่านี้ตามลำดับไป

วัดสามง่าม

วัดสามง่ามตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลสามง่าม ริมฝั่งแม่น้ำยมฟากตะวันตก และอยู่ติดกับตลาดสามง่ามทางด้านทิศเหนือ

วัดสามง่ามนี้เดิมมีชื่อว่า “วัดสว่างอารมณ์” เพิ่งเปลี่ยนชื่อมาเป็นวัดสามง่ามเมื่อประมาณ ๒๐ ปีล่วงมานี้เอง คงต้องการให้เป็นชื่อเหมือนกับชื่อตำบลและชื่ออำเภอนั่นเอง

โบราณวัตถุสถานของวัดสามง่ามที่น่าสนใจก็คือ พระพุทธรูปซึ่งมีชื่อว่า หลวงพ่อขาว เดิมเป็นพระประธานในโบสถ์ของวัด ต่อมาโบสถ์ชำรุดทรุดโทรมมาก ทางวัดจึงรื้อโบสถ์ออก หลวงพ่อขาวจึงอยู่กลางแจ้งหลายปี ส่วนวิหารที่สร้างขึ้นใหม่เป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบ้างปัจจุบันนั้น ทางวัดได้สร้างขึ้นใหม่ และองค์หลวงพ่อบ้างทางวัดก็ซ่อมแซมและตกแต่งใหม่ ซึ่งคุณลักษณะแข็งไปไม่อ่อนช้อยเท่าที่ควร ลักษณะของพระพุทธรูปคงเลียนแบบมาจากพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยนั่นเอง เพราะมีพระเกตุมาลาเป็นเปลว นอกจากหลวงพ่อบ้างแล้ว ในบริเวณวัดสามง่ามยังมีวิหารเก่าหลังเล็ก ๆ อีกหลังหนึ่ง หลังคาชำรุดบ้างแล้ว และมีโบสถ์อีกหลังหนึ่งที่ทางวัดสร้างขึ้นใหม่แทนหลังเก่าที่รื้อไป นอกจากนี้ก็มีต้นโพธิ์ขนาดใหญ่ มากอีก ๑ ต้นด้วย แสดงว่าวัดสามง่ามนี้ต้องเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่ง อาจจะเก่าถึงสมัยอยุธยา ก็ได้

วัดกุยโบสถ์หรือวัดปทุมรัตนาราม

วัดนี้ตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลบ้านนา มีถนนจากสามง่ามไปพรานกระต่าย กำแพงเพชร ผ่านวัดนี้ด้วย เดิมเป็นวัดร้างเรียกว่า วัดกุยโบสถ์ เพราะมีเนินดินเข้าใจว่าเป็นฐานโบสถ์อยู่ (กุย หมายถึงเนินดิน) ต่อมาชาวบ้านได้สร้างวัดขึ้นใหม่บริเวณใกล้ ๆ กัน และตั้งชื่อว่า “วัดปทุมรัตนาราม” ที่ชื่อนี้คงเป็นเพราะวัดนี้ตั้งอยู่ใกล้บึงที่มีบัวมากเรียกว่า บึงบัว ก็ได้ และที่ริมบึงคนละฟากกับวัดนี้ มีวัดร้างอีกวัดหนึ่ง เรียกกันว่า วัดบึงบัว และปัจจุบันได้ตั้งเป็นสำนักสงฆ์ขึ้นใหม่แล้ว

สำหรับบริเวณวัดร้างที่เรียกว่าวัดกุยโบสถ์นั้น ปรากฏว่ามีเนินดินอยู่หลายเนิน เข้าใจว่า เป็นฐานโบสถ์ วิหาร และเจดีย์ และมีซากอิฐกระเบื้องอยู่ทั่วไป เคยขุดได้พระพุทธรูปสัมฤทธิ์หลายองค์ ลักษณะพระพุทธรูปเป็นแบบอุทอง คือมีไรพระศก และพระเกตุมาลาเป็นเปลวด้วย นอกจากนั้นบริเวณวัดร้าง ชาวบ้านได้นำเศษโบราณวัตถุต่าง ๆ เช่นพระพุทธรูปสัมฤทธิ์หัก ๆ เศษช้องแตก โองแตก มาผสมปั้นเป็นพระพุทธรูปองค์หนึ่ง แล้วสร้างหลังคามุงสังกะสีให้ด้วย ความจริงก็เป็นเรื่องที่น่าเสียดายที่ชาวบ้านนำเศษโบราณวัตถุต่าง ๆ มาปั้นรวมกันเสีย เพราะแทนที่จะทราบลักษณะของเศษโบราณวัตถุเหล่านั้น ก็เลยไม่สามารถจะทราบได้ พระพุทธรูปที่ปั้นรวมกันนี้ชาวบ้านตั้งชื่อว่า “หลวงพ่อรวม”

บริเวณวัดแห่งนี้ ชาวบ้านเคยนำรถแทรกเตอร์มาเกรตเนินดิน แล้วพบพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ เศษโบราณวัตถุต่างๆ เป็นจำนวนมาก แสดงว่าวัดนี้และบริเวณนี้จะต้องเป็นบริเวณที่มีความเจริญมาก่อนในสมัยโบราณ อาจจะเป็นสมัยอยุธยา หรือก่อนสมัยอยุธยาก็ได้ ถ้าทำการสำรวจขุดค้นอย่างถูกหลักวิชาโบราณคดีคงจะทราบเรื่องราวในอดีตอย่างมากทีเดียว

วัดวังแดง

วัดวังแดงตั้งอยู่ในท้องที่บ้านวังแดง ตำบลสามง่ามเหนือวัดสามง่ามขึ้นไป วัดนี้มีทั้งวัดร้างและไม่ใช่วัดร้าง สำหรับวัดร้างอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมปากตะวันตก ส่วนวัดที่ไม่ร้างอยู่ริมแม่น้ำยมปากตะวันออก ไต่วัดร้างลงมาเป็นวัดที่สร้างขึ้นใหม่ โดยใช้ชื่อวัดร้างเดิม

ชื่อวัดและชื่อหมู่บ้าน เล่ากันว่าเนื่องจากหมู่บ้านนี้มีเขตติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก แต่ก่อนเรียกว่า บ้านวังแดง เพราะเขตแดนติดต่อกับอำเภอบางระกำดังกล่าว ต่อมาจึงเพี้ยนเป็นวังแดง ส่วนคำว่า “วัง” นั้น เพราะหมู่บ้านนี้มีวังน้ำลึกด้วย ชื่อวังแดงจึงเป็นชื่อหมู่บ้านและชื่อวัดเรื่อยมา และตรงที่มีวังน้ำลึกชาวบ้านยังเรียกกันอีกชื่อหนึ่งว่า วังสะตือ อีกด้วย

สำหรับวัดร้างในปัจจุบันมีเนินดิน เวลาฤดูน้ำหลากน้ำก็ไม่ท่วม เนินดินดังกล่าวมีบริเวณหลายไร่ทีเดียว มีต้นไม้ต่างๆ หลายต้น และมีป่าช้าด้วย บริเวณวัดร้างแห่งนี้จึงนำทำการสำรวจขุดค้นอย่างถูกหลักวิชาโบราณคดีอย่างยิ่ง

วัดวังตะขบ

วัดวังตะขบตั้งอยู่ในท้องที่บ้านวังตะขบ ตำบลสามง่าม ครูใหญ่โรงเรียนวัดวังตะขบ ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับที่มาของชื่อวัดและชื่อหมู่บ้านไว้ว่า บ้านวังตะขบเป็นหมู่บ้านเก่าแก่ตั้งแต่ครั้งที่ชาวบ้านอพยพหนีแตกมาจากทัพพม่าเมื่อมาถึงหมู่บ้านนี้มีลำน้ำ และมีต้นตะขบขึ้นอยู่หนาแน่น จึงตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่ และตั้งชื่อหมู่บ้านว่า “บ้านวังตะขบ” ยังมีต้นมะขามใหญ่อายุประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ ปี อยู่ด้วยสำหรับวัดวังตะขบนั้นตั้งชนพร้อมๆ กับตั้งหมู่บ้านขึ้นยังมีโบราณวัตถุสถานที่เก่าแก่คือ เสาวิหาร เสาหงส์ และกระเบื้องที่มุงวิหาร คนเก่าแก่เล่าว่าในวัดมีทรัพย์ของหลวงพ่อดี และมีเรือขล่ายอยู่ในสระที่หลวงพ่อดีสร้างไว้ ปัจจุบันยังมี

สระเหล็อยู่ด้วย ชาวบ้านจะไปตากถางป่าตามบริเวณสระนั้นไม่ได้ เพราะมีคนตายเนื่องจาก
ตากถางป่าบริเวณสระมาหลายคนแล้ว

ถึงแม้เรื่องทั้งหมดเป็นเรื่องเล่า เหมือนเป็นตำนานที่เล่ากันต่อๆ มา ก็ทำให้
เชื่อว่า วัดวังตะขบต้องเป็นวัดเก่าแก่วัดหนึ่งที่น่าศึกษาค้นคว้า และชุกคั่นอย่างถูกหลักวิชา
โบราณคดีต่อไป

วัดเนินพยอม

วัดเนินพยอมเป็นวัดร้าง อยู่ในท้องที่บ้านเนินพยอมตำบลบ้านนา ชื่อของวัดและ
หมู่บ้านเล่ากันว่าหมู่บ้านนี้มีเนินดินสูงหน้าท่วมไม่ถึง และพืชยืนต้นขึ้นหนาแน่นส่วนใหญ่เป็น
ต้นพยอม จึงเรียกกันว่าบ้านเนินพยอม (บางทีก็เรียกกันว่าบ้านเนินทองก็มี) บริเวณหมู่บ้าน
นี้มีวัดร้างอยู่ด้วยเรียกกันว่าวัดเนินพยอมหรือวัดวังพยอมยังมีสระน้ำกว้างประมาณ ๕ วา ยาว
ประมาณ ๗ วา และกลางสระมีสิ่งก่อสร้างคล้ายกุฏิพระ สร้างด้วยไม้สัก ชาวบ้านเรียกกันว่า
โบสถ์น้ำหรือศาลน้ำอาจสร้างไว้เพื่อให้พระภิกษุลงอุโบสถก็ได้ และยังมีเนินดินเล็กๆ มีซากอิฐ
มีเศษเครื่องปั้นดินเผาจำนวนมากได้พระพิมพ์ลวดลายปูนปั้นด้วย เนินดินนี้อาจจะเป็นฐานเจดีย์เก่าก็ได้ วัดนี้จึง
เป็นวัดที่น่าสนใจอีกวัดหนึ่งที่น่าสำรวจชุกคั่นอย่างถูกหลักวิชาโบราณคดีต่อไป

วัดกำแพงดิน

วัดกำแพงดินตั้งอยู่ในท้องที่ตำบลกำแพงดิน ริมฝั่งแม่น้ำยมฟากตะวันออก เป็น
วัดที่เก่าแก่อีกวัดหนึ่ง ซึ่งมีโบสถ์เก่าไม่มีผนัง มีเสานาคใหญ่มาก มีศาลาการเปรียญเป็นอาคาร
แบบไทยแท้หลังใหญ่มาก เป็นวัดที่น่าสนใจอีกวัดหนึ่งเช่นกัน

นอกจากนี้ยังมีวัดร้างในท้องที่อำเภอสามง่ามอีกเช่น วัดประดาบิต หรือวัดแหลม
เจดีย์ อยู่ในท้องที่ตำบลเนินปอ มีเนินดินเข้าใจว่าเป็นฐานเจดีย์ เคยขุดได้ข้อฟ้า และเครื่อง
ปั้นดินเผาในบริเวณวัดร้างนี้ และชาวบ้านนำอิฐแผ่นใหญ่ๆ จากวัดนี้ไปสร้างวัดเนินปอด้วย
และที่บ้านโนนไร่ ตำบลหนองหลุม มีวัดร้างอีกวัดหนึ่งเคยได้พระพุทธรูปเกาสลักด้วยศิลา
เป็นพระพุทธรูปนาคปรก ลักษณะสมัยลพบุรี ปัจจุบันพระพุทธรูปองค์นี้อยู่ที่วัดกลางวงค์มณี
(วัดห้วยห้า) ตำบลหนองหลุม

แสดงให้เห็นว่าในท้องที่อำเภอสามง่ามมีวัดร้างที่เก่าแก่หลายวัดด้วยกัน ในสมัยอยุธยาท้องที่อำเภอสามง่ามอาจเป็นทางเดินทัพของกองทัพไทยจากกรุงศรีอยุธยา เพื่อผ่านจากนครสวรรค์ กำแพงเพชรไปยังพิษณุโลก หรือสุโขทัยก็ได้ เพราะสามง่ามมีอาณาเขตติดต่อกับกำแพงเพชร และพิษณุโลกด้วย มีผู้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่าในท้องที่บ้านหลังถนน ตำบลบ้านนา มีแนวคล้ายถนนจากใต้ขึ้นไปทางทิศเหนือ ปัจจุบันได้ทำถนนทับจากตำบลบ้านนาไปตำบลวังหลุมแล้วอาจจะเป็นแนวถนนในสมัยอยุธยาก็ได้

วัดอื่นๆ ในท้องที่อำเภอสามง่าม

ในท้องที่อำเภอสามง่าม ยังมีวัดที่นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วอีกหลายวัดด้วยกัน เช่น วัดเทพสิทธิการาม วัดรายชะโต วัดใหม่ราษฎร์บำรุง วัดบ้านนา วัดสุนทรเกษตคาราม วัดกรดงาม วัดหนองหูล้าง วัดหนองสะเตา วัดจระเข้ผอม วัดวังนก วัดบ้านใหม่คงคาราม วัดกระทุ่มน้ำเตือก วัดหนองน้ำเขียว วัดวังปลาทุ วัดศรีศรีธาราม วัดต้นประคู้ วัดกลางวงศ์มณี วัดหนองหลุม วัดโนนป่าแดง วัดเจริญสุขาราม วัดโนนทอง วัดหนองหญ้าปล้อง วัดเนินปอ วัดสระยายชี วัดวังกระทิง วัดหนองโสน วัดมาบแพบ และวัดสุขเกษมสว่างอารมณ์ เป็นต้น

วัดต่างๆ เหล่านี้ผู้เขียนยังไม่มีโอกาสได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องประวัติที่มาและสิ่งที่น่าสนใจภายในวัด จึงไม่มีรายละเอียดเกี่ยวกับวัดนี้เหล่านี้ ถ้ามีโอกาสในภายหน้าผู้เขียนจะศึกษาค้นคว้า และออกสำรวจ เพื่อนำรายละเอียดมาเสนอต่อท่านผู้อ่านต่อไป

ตำบลหมู่บ้านในท้องที่อำเภอสามง่าม

ในตอนต้นได้กล่าวแล้วว่าท้องที่อำเภอสามง่าม แบ่งการปกครองออกเป็น ๖ ตำบล ๗๓ หมู่บ้าน เท่าที่ผู้เขียนรวบรวมรายละเอียดได้มีดังนี้

สามง่าม

เป็นชื่อตำบล และชื่ออำเภอ สำหรับที่มาของชื่อนี้ได้กล่าวแล้ว ส่วนชื่อหมู่บ้านในตำบลสามง่ามมีเช่น บ้านวังแดง บ้านหาดกรวดและบ้านรายชะโต เป็นต้น

รงนก

เป็นชื่อหมู่บ้านและตำบลด้วย เล่ากันว่ามีคนมาทำรังกันมากในบึงของหมู่บ้านนี้ จึงตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านและตำบล สำหรับชื่อหมู่บ้านในตำบลนี้มี บ้านจระเข้ผอม บ้านวังขาค้าง บ้านรงนก บ้านใหม่ บ้านเนินขี้ บ้านหนองน้ำเขียว บ้านกระทุ่มน้ำเดือดและบ้านโนนไผ่ขุย ประวัติที่มาของหมู่บ้านจระเข้ผอมนี้ นายหลา สอนเขียว ครูใหญ่โรงเรียนวัดจระเข้ผอม ได้เขียนไว้ดังนี้ เนื่องจากประชาชนในหมู่บ้านนี้อพยพมาจากบ้านชาละวัน เพราะเป็นไข้ตายกันมาก เมื่อมาอยู่ในหมู่บ้านนี้ได้พบจระเข้อาศัยอยู่ในหนองน้ำ เมื่อน้ำในหนองแห้งลงจระเข้จึงผอมตาย ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้จึงตั้งชื่อหมู่บ้านว่า บ้านจระเข้ผอมเรื่อยมาถึงปัจจุบัน

กำแพงดิน

เป็นตำบลที่อยู่เหนือสุดของอำเภอสามง่าม เขตติดต่อกับอำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก และเป็นตำบลที่แม่น้ำยมกับแม่น้ำน่านอยู่ใกล้กันมากที่สุด มีถนนติดต่อระหว่างตำบลกำแพงดินไปยังตำบลย่านยาว อำเภอบางกระทุ่ม จังหวัดพิษณุโลก ซึ่งตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ชื่อหมู่บ้านในตำบลนี้ มีกำแพงดิน วังปลาทุ วังฝง คุยถ่อน หัวถนน กำแพงดินท่าแห บุ่งสะพังและวังโพธิ์ สำหรับที่มาของชื่อหมู่บ้านที่พอจะรวบรวมได้คือ บ้านวังปลาทุ เล่ากันว่า เมื่อราว ๑๕๐ ปีมานี้ มีชาวจีนไหลล้าบรรทุกปลาทุเก็บใส่เรือลอมมาขาย ปรากฏว่าเรือล่มที่หมู่บ้านนี้ ทั้งปลาทุและเข้าของเสียหายเป็นส่วนมาก ชาวจีนจึงขาดทุนไม่สามารถกลับได้ และได้ตั้งบ้านเรือนที่หมู่บ้านนี้ ต่อมาได้ตั้งชื่อหมู่บ้านนี้ว่าวังปลาทุ เพราะที่บริเวณที่เรือล่มเป็นวังน้ำวนด้วย

เนินปอ

เป็นชื่อตำบลอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของที่ว่าอำเภอสามง่าม ที่มาของชื่อนี้ เล่ากันว่า เนื่องจากมาการปลูกปอกระเจากันมากตามที่เป็นเนินหรือที่ดอนจึงเรียกเนินปอ ชื่อหมู่บ้านมี มาบกระเปา สระยายชี วังกระทิงและเนินปอ เป็นต้น สำหรับบ้านมาบกระเปา นั้น นายสุทิน ผังดี ครูใหญ่ ร.ร. บ้านมาบกระเปาได้เขียนที่มาของชื่อนี้ว่า เนื่องจากมี “มาบ” หรือที่ลุ่มคล้ายกับคลองล้อมรอบหมู่บ้าน และมีต้นกระเปาในมาบด้วย จึงตั้งชื่อว่ามาบกระเปา

หนองหลุม

เป็นชื่อหมู่บ้านและตำบล อยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอสามง่าม เป็นตำบลที่แยกจากตำบลกำแพงดินและสามง่าม มีชื่อหมู่บ้านเช่น หนองหลุม วังตะขบ บัวยาง บางอ้ายทุ่ง และกวางอิน เป็นต้น

บ้านนา

เป็นชื่อหมู่บ้านและตำบลอยู่ทางทิศตะวันตกของที่ว่าการอำเภอสามง่าม เป็นตำบลที่แยกมาจากตำบลสามง่าม มีชื่อหมู่บ้านเช่น บ้านนา บึงบัว หนองหูช้าง และกรดงาม เป็นต้น สำหรับบ้านบึงบัวนั้น เนื่องจากมีบึงใหญ่และมีบัวในบึงด้วย จึงเรียกบ้านบึงบัว และยังมีบึงอีกบึงหนึ่งอยู่ทางทิศใต้ของบึงบัวมีชื่อว่า บึงสีมา

เป็นที่สังเกตว่าชื่อหมู่บ้านชนชั้นด้วย วัง มีอยู่หลายหมู่บ้าน เช่น วังปลาทุ วังผึ้ง วังโพธิ์ วังแดง วังขาหยั่ง วังกระทิง และวังตะขบ เป็นต้น ที่มีวังนำหน้าก็เพราะหมู่บ้านเหล่านั้นตั้งอยู่ริมน้ำที่มีเป็นวังน้ำวนหรือวังน้ำลั่นนั่นเอง ที่มี หนอง นำหน้ามี ๓ หมู่บ้านคือ หนองหลุม หนองน้ำเขียว และ หนองหูช้าง มี บึง นำหน้า บึงบัว กับ บึงสีมา และมี เนิน นำหน้าคือ เนินป่อ และ เนินยั้ง เป็นต้น